

Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень
УДК 34.342.72

Добренька Наталія Вікторівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри Права та соціально-поведінкових наук

Білоцерківський інститут економіки та управління

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Dobrenka Nataliya

PhD in Law, Associate Professor of the

Department of Law and Social and Behavioral Sciences

Bila Tserkva Institute of Economics and Management of

Open International University of Human Development “Ukraine”

ORCID: 0000-0003-4480-3537

**ГАРАНТІЙНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ
ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ
GUARANTEE PRINCIPLES FOR THE EXERCISE OF SOCIAL
RIGHTS BY PERSONS WITH DISABILITIES DURING MARITAL
STATE**

Анотація. У статті досліджується, право на життя людини, зокрема, звертається увага, на складність захисту власного життя особами з інвалідністю, під час дії війни. Право на життя становить першооснову всіх інших особистих немайнових прав. Конституція України у ст. 27 закріплює положення: «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави — захищати життя людини». Пропонується, розглянути, життя, як передумову реалізації всіх прав і свобод людини. Визначено, що будь який, вид права індивіда, є мертвим, у разі позбавлення чи втрати його

життя. Встановлені переваги та проблемні питання процедури забезпечення, соціальними правами, осіб з інвалідністю під час воєнного стану в Україні.

Проаналізовано, законодавство України та його зміни у сфері забезпечення осіб з інвалідністю, можливістю, перетину кордону з супроводжуючою особою. Досліджено, фактичне застосування особою з інвалідністю, способу самозахисту, з метою збереження власного життя.

Розкрито, зміст змін Закону України «Про соціальні послуги», а також, «Правила перетинання державного кордону громадянами України», що додатково встановлюють та захищають права людей з інвалідністю під час дії воєнного стану. Наведено, залежність будь якого виду права з правом на життя. Зокрема, визначено, що право на життя людей з інвалідністю, потребує, додаткових гарантій з боку держави, особливо під час воєнного стану в Україні.

В статті з'ясовано та доведено, важливість внесених змін до законодавства у сфері забезпечення та реалізації права на життя та права на пересування осіб з інвалідністю. Проведено, взаємозв'язок теоретичних, практичних можливостей втілення в життя, нормативно - правових актів, щодо надання та забезпечення соціальної допомогою маломобільних груп населення. Також, визначені недоліки, проблеми на шляху реалізації права особою на сторонню допомогу. Визначено, одну з можливих проблем, яка сприяє блокуванню використання зазначеного права. Наведені пропозиції, щодо вирішення проблем надання, потребуючим категоріям громадян, зокрема, особам з інвалідністю соціального забезпечення.

Ключові слова: *право та закон, реалізація природного права, соціальний захист осіб з інвалідністю.*

Summary. *The article examines the right to human life, in particular, attention is drawn to the difficulty of protecting one's own life by persons with disabilities during the war. It is offered. The right to life is the primary basis of all other personal non-property rights. The Constitution of Ukraine in Art. 27 enshrines the provision: "Every person has an inalienable right to life. No one can be arbitrarily deprived of life. The duty of the state is to protect human life." It is offered. consider life as a prerequisite for the realization of all human rights and freedoms. It is determined that any kind of right of an individual is dead, in case of deprivation or loss of his life. Advantages and problematic issues of the procedure for providing social rights to persons with disabilities during martial law in Ukraine are established.*

The legislation of Ukraine and its changes in the field of providing for persons with disabilities, the possibility of crossing the border with an accompanying person have been analyzed. The actual use of a person with a disability, a method of self-defense, in order to save one's own life, has been studied.

The contents of the amendments to the Law of Ukraine "On Social Services" as well as "Rules for Crossing the State Border by Citizens of Ukraine", which additionally establish and protect the rights of people with disabilities during martial law operations, have been revealed. The dependence of any type of law on the right to life is indicated. In particular, it was determined that the right to life of people with disabilities requires additional guarantees from the state, especially during martial law in Ukraine.

The article clarifies and proves the importance of the changes made to the legislation in the field of ensuring and implementing the right to life and the right to movement of persons with disabilities. The interrelationship of theoretical and practical possibilities of implementation of regulatory and legal acts regarding the provision and provision of social assistance to low-mobility population groups has been carried out. Also, shortcomings and problems in the

way of realization of a person's right to third-party assistance are identified. One of the possible problems that contributes to blocking the use of the specified right has been determined. The following suggestions are given for solving the problems of providing social security to needy categories of citizens, in particular, to persons with disabilities.

Key words: *law and law, implementation of natural law, social protection of persons with disabilities.*

Постановка проблеми. Одне з головних завдань сфери соціального захисту – забезпечити наших громадян своєчасною, доступною, якісною підтримкою, зокрема, побудувати систему надання соціальних послуг та здійснення соціальної роботи, наближену до кращих європейських практик, вчасно забезпечити потребувачих осіб з інвалідністю, необхідною, соціальною допомогою під війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Права людини в наш час стали однією з найбільш досліджуваних проблем. Вони є неподільні і складають єдину систему. Безперечно, що пріоритетним правом є право на життя, без забезпечення якого немає сенсу ставити питання про дотримання інших прав і свобод людини. Вчені-юристи активно досліджують проблеми здійснення права на життя людини. Серед таких відомих науковців-правників необхідно відзначити О.К. Єлісеєва [9], К.С. Пітарякова [9], В.Л. Костюк [10], О. П. Олександрук [11], М. П. Прачук [11], А. А. Халецька [12].

Формулювання цілей. В статті досліджуються, шляхи реалізації та захисту права на життя, особами з інвалідністю під час воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні досить суттєвим, є питання захисту природного права на життя, людей з інвалідністю, саме вони потребують захисту, підвищеної уваги, з боку

держави. Вони, не завжди, в силу своїх фізичних, психологічних особливостей, здатні захистити себе самотужки. Увага з боку держави, як правило, полягає в створенні додаткових умов, які сприяють реалізації гарантованого державою будь якого виду права, зокрема, природного, соціально-цінного права на життя. Право на життя є одним із невід'ємних прав будь якої людини. Право на життя – це складний, багатофункціональний інститут, що має різноманітні зв'язки і відносини з іншими правовими, державними і громадськими інститутами. Звідси його специфічні особливості у формуванні, функціонуванні та внутрішній побудові. З юридичної точки зору, можемо, вбачати, що життя це – передумова реалізації всіх прав і свобод людини. Будь які встановлені в державі права, є не дієвими, безпотребними, якщо людина позбавлена життя. Найпершим, обов'язком, який ставить перед собою держава, це забезпечення безпеки кожного в країні. Життя, це категорія, якої не можна позбавити жодну людину. Збереження життя, виступає пріоритетом, принципом для демократичної, правової країни та в будь яких відносинах [9].

Зауважимо, що майже беззахисне право на життя в умовах війни. Механізми захисту права на життя потребують удосконалення. Під час війни, збереження власного життя покладається на саму особу, яка може захистити себе самостійно, зокрема, за допомогою самозахисту. Такий, спосіб захисту є, цілком виправданим, але і він може бути, не дієвим, не можливим для застосування особами з інвалідністю, маломобільними групами населення. Які, особливо потребують, допомоги та захисту від держави. Під час воєнного стану досить, багато осіб з інвалідністю намагаються виїхати з небезпечних місць, зокрема, з держави. Виникає проблема у неможливості самостійно пересуватися без сторонньої допомоги. Юридичним підтвердженням, що особа потребує сторонньої допомоги, є довідка МСЕК про призначення групи інвалідності, в якій безпосередньо зазначено, у висновку про умови та характер праці, особа потребує сторонньої допомоги.

Це, є підставою, для призначення з ініціативи такої особи, органами соціального захисту населення, супроводжуючої особи.

Тобто, супроводжуюча особи, за її погодженням зобов'язується здійснювати допомогу. Відповідно, до Закону України «Про соціальні послуги» супроводжуюча особа може призначатися на професійні та не професійній основі. Управління соціального захисту населення може призначити особу, яка буде здійснювати догляд з членів сім'ї особи, яка потребує такого догляду [6]. Для цього, необхідно подати певний перелік документів. А, саме, заяву, копії документів, що посвідчує особу з інвалідністю, копію довідки МСЕК з відповідним висновком, довідка з місця проживання такої особи. Для особи, яка має бажання бути призначеною, як супроводжуюча особа, яка здійснювати догляд, необхідно подати заяву, копію документів про посвідчення особи, довідку з місця роботи та довідку з місця проживання. Здійснення догляду членом сім'ї на професійній основі може надаватися на підставі проходження спеціального навчання. Така вимога є досить обґрунтованою, але не завжди є можливою. Наприклад, під час воєнного стану її виконати практично не можливо. Оскільки, професійне навчання не проводиться по всій території України, як було, це до війни в країні. Згідно, з Законом України «Про соціальні послуги», призначенню супроводжуючої особи, передую, оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюється шляхом аналізу документів, фактів та інформації, зібраних під час спілкування з особою/сім'єю та їхнім найближчим оточенням, а також отриманих від юридичних та фізичних осіб у встановленому порядку [5]. Безпосередньо шляхом огляду місця проживання особи з інвалідністю та перевірки її фізичного функціонування, а саме, можливості чи відсутності можливості самостійного пересування, обходження себе. Оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюють фахівець із соціальної роботи, соціальний працівник, соціальний

менеджер. У разі необхідності до оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах залучаються медичні, педагогічні працівники, психологи, реабілітологи, ерготерапевти та інші фахівці. Оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах здійснюється протягом п'яти робочих днів з дня одержання заяви, звернення, повідомлення про надання соціальних послуг. У разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях для невідкладного надання соціальних послуг структурний підрозділ з питань соціального захисту населення уповноважених органів системи надання соціальних послуг, може надати право надавачам соціальних послуг державної/комунальної власності приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо) особам/сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією. Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг екстрено (кризово) приймається невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення [5].

Для призначення супроводжуючої особи на професійній основі, як було зазначено вище, така особа повинна пройти спеціальне навчання та отримати довідку про його успішне проходження. Це буде підставою для отримання компенсації та зарахування часу надання допомоги чи здійснення догляду, до страхового стажу. Довідка про компенсаційні виплати супроводжуючій особі є підставою для перетину нею кордону разом з особою якій, така допомога потрібна, навіть, якщо супроводжувач призовного віку. Така особа може призначатися на не професійній основі, це означає, що особа, не постійно перебуває надає допомогу особі з інвалідністю, а тільки періодично, коли це необхідно. Час надання

допомоги на не професійній основі не зараховується до страхового стажу. Призначена особа, супроводжувачем призивного віку, на не професійній основі, також має право перетину кордону разом із особою, якій надає таку допомогу. Підтвердженням для перетину кордону та здійснення супроводження, є довідка про призначення компенсації за здійснення супроводження [5]. Відповідно до з Закону України «Про соціальні послуги», однією з головних умов призначення супроводжувача є ведення спільного господарства, тобто спільне проживання особи, яка буде здійснювати догляд та особи якій надаються така послуга. Важливо зазначити, що в даному випадку, як і в більшості інших випадках, не має значення, юридична адреса реєстрації місця проживання супроводжувачої особи, та особи з інвалідністю [5]. Головна умова, це фактичне проживання разом та ведення спільного господарства. Рішення про призначення та виплату компенсації фізичним особам, які доглядають за своїми рідними приймається виконавчими органами сільських, селищних, міських рад може бути прийнято. Надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів [7]. На практиці виникає серйозна проблема реалізація законодавства у сфері призначення супроводжувача. 85 % осіб з інвалідністю відмовляють, спираючись на відсутність практики призначення соціального догляду, саме, на не професійній основі. Відповідно до законодавства супроводжувачою особою на не професійній основі, може бути призначено особу, яка офіційно працевлаштована за фахом, але в силу свого призначення надає, такі послуги. Тобто, це є підставою для отримання компенсації, якщо її заробітна плата не більша мінімальної заробітної плати в країні.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Проаналізувавши, практичну реалізацію законодавчих положень, в одному з регіонів України, можемо, виокремити, найпершу проблему. При зверненні до органів соціального захисту населення, особи

з інвалідністю, щодо призначення супроводжуюча, виникає проблема у відсутності сприяння з боку уповноважених працівників. Підкреслюємо, уповноважених працівників, а не органу в цілому. В такій ситуації радимо, не забувати, про право кожного на захист свого порушеного права, шляхом оскарження дій таких осіб. Найдієвіший спосіб - звернення до суду, а під час війни, часу для судових звернень, може не бути, тому, варто, скористатися зверненням, в будь якій формі, на гарячу лінію Міністерства соціальної політики України, або до уповноваженого з прав людини. Як показує практика, ще не було жодного випадку ігнорування звернення громадян України. Реакція держави, державних органів є миттєвою. Це, ще раз підтверджує, про непорушній, демократичний, дієвий шлях, незалежної, правової, суверенної України.

Література

1. Конституція України, прийнята Верхов. Радою України 28.06.1996 р., №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради (ВВР). 1996. №30. Ст. 141.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 2561-ІХ від 06.09.2022 // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 28. Ст. 250.
3. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю : Закон України № 2249-VIII від 19.12.2017 // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2001. № 1. Ст. 2.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях : Закон України від 14.04.2022 № 2193-ІХ.
5. Про соціальні послуги : Закон України № 2193-ІХ від 14.04.2022 // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 18. Ст. 73.

6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України // Назва Закону із змінами, внесеними згідно із Законом N 2249-VIII (2249-19) від 19.12.2017.
7. Про затвердження форми акта про надання повнолітній особі соціальних послуг екстрено (кризово Наказ Міністерства соціальної політики України // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12 травня 2022 р. за N 512/37848.
8. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. N 57.
9. Єлісеєва О.К., Пітарякова К.С. Порівняльний аналіз людського розвитку щодо осіб з обмеженими можливостями в Україні та ЄС. Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2015. Вип. (12). Т. 2. С. 146-152.
10. Костюк В.Л., Яцкевич І.І. Право на працю у контексті Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю: сутність, проблеми та перспективи законодавчого регулювання // Соціальне право. 2017. № 2. С. 49–57.
11. Правове забезпечення соціальної сфери: матеріали VI Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Одеса, 4 квіт. 2015 р. : у 2 т. / [уклад. : В.Р. Кравчук, М. П. Прачук, О. П. Олександрук; за заг. ред. Г. І. Чанишевої] ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Соц.-прав. ф-т, Каф. труд. права та права соц. забезп., Студент. наук. т-во соц.-прав. ф-ту. О. : Юрид. л-ра, 2015. Т. 1. 371 с.; Т. 2. 286 с.
12. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління : монографія / А. А. Халецька ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 430 с.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy, pryiniata Verkhov. Radoiu Ukrainy 28.06.1996 r., №254k/96-VR // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 1996. №30. St. 141.
2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu : Zakon Ukrainy № 2561-IX vid 06.09.2022 // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2015. № 28. St. 250.
3. Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu osobam z invalidnistiu z dytynstva ta ditiam z invalidnistiu : Zakon Ukrainy № 2249-VIII vid 19.12.2017 // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2001. № 1. St. 2.
4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo nadannia sotsialnykh posluh u razi vvedennia nadzvychainoho abo voiennoho stanu v Ukraini abo okremykh yii mistsevostiakh : Zakon Ukrainy vid 14.04.2022 № 2193-IX.
5. Pro sotsialni posluhy : Zakon Ukrainy № 2193-IX vid 14.04.2022 // Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2019. № 18. St. 73.
6. Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti osib z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy // Nazva Zakonu iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonom N 2249-VIII (2249-19) vid 19.12.2017.
7. Pro zatverdzhennia formy akta pro nadannia povnolitnii osobi sotsialnykh posluh ekstreno (kryzovo Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy // Zareiestrovano v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 12 travnia 2022 r. za N 512/37848.
8. Pro zatverdzhennia Pravyl peretynannia derzhavnoho kordonu hromadianamy Ukrainy : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 sichnia 1995 r. N 57.
9. Ielisieieva O.K., Pitariakova K.S. (2015). Porivnialnyi analiz liudskoho rozvytku shchodo osib z obmezhenymy mozhlyvostiamy v Ukraini ta YeS. Teoretychni ta praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti, 12, 2, 146-152.

10. Kostiuk V.L., Yatskevych I.I. (2017). Pravo na pratsiu u konteksti Konventsii OON pro prava osib z invalidnistiu: sutnist, problemy ta perspektyvy zakonodavchoho rehuliuвання // Sotsialne parvo, 2, 49–57.
11. Pravove zabezpechennia sotsialnoi sfery: materialy VI Mizhnar. nauk. konf. studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh, m. Odesa, 4 kvit. 2015 r. : u 2 t. / [uklad. : V.R. Kravchuk, M. P. Prachuk, O. P. Oleksandruk; za zah. red. H. I. Chanyshevoi] ; Nats. un-t "Odes. yuryd. akad.", Sots.-prav. f-t, Kaf. trud. prava ta prava sots. zabezp., Student. nauk. t-vo sots.-prav. f-tu. O. : Yuryd. l-ra, 2015. T. 1. 371 s.; T. 2. 286 s.
12. Khaletska A. A. (2010). Sotsialnyi zakhyst naseleння v Ukraini: teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia : monohrafiia / A. A. Khaletska ; Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Donetsk : Yuho-Vostok, 430.